

मनसुनको आपतकालीन कार्य योजना-२०७५

योजना तयार पार्ने:
जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति
धादिङ

बिषय सूची

परिच्छेद १

१. परिचय
- १.१ पृष्ठभूमी
- १.२ धादिङ जिल्लामा बाढी पहिरो तथा अन्य प्रकोपको प्रभाव
- १.३ जिल्लाको समष्टिगत वस्तु स्थिति
- क. भौगोलिक अवस्था, सिमा तथा क्षेत्रफल
- ख. हावापानी
- ग. जनसंख्या
- घ. जल प्रवाह प्रणाली
- ङ. जिल्लाको बाढी पहिरो संकटासन्नताको अवस्था

परिच्छेद २

२. योजनाको तयारीको अवस्था, उद्देश्य र आवश्यकता
- २.१ योजना तयारीको विद्यमान अवस्था
- २.२ कार्य योजनाको उद्देश्य
- २.३ योजनाको आवश्यकता
- २.४ योजनाको अपेक्षित उपलब्धि
- २.५ कार्य योजनाका सीमाहरू

परिच्छेद ३

३. क्षमता विप्लेषण तथा योजना निर्माण प्रक्रिया
- ३.१ क्षमता विश्लेषण
- ३.२ भौतिक स्रोत

३.३ योजना निर्माण प्रक्रिया

परिच्छेद ४

४. जिम्मेवारी तथा योजना

४.१ सम्बद्ध निकाय तथा जिम्मेवारी

४.२ मनसुनको आपतकालीन कार्य योजना

परिच्छेद १

१. परिचय

वर्षातको समयमा जिल्लामा पर्नसक्ने बाढी पहिरो लगायतका जोखिमको प्रभाव न्यूनीकरण तथा पूर्व तयारीको अभ्यासको रूपमा यो मनसुनको आपतकालीन कार्य योजना-२०७५ तयार गरिएको छ।

योजनाको कार्यान्वयनको लागि जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको समन्वयमा नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल, जिल्लाका २ नगरपालिका, ११ गाउँपालिकाहरूमा गठन भएका स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, विपद् क्षेत्रमा कार्य गर्ने सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नु पर्ने देखिन्छ। जिल्ला समन्वय समिति र राजनैतिक दलको समेत योजनाको सफल कार्यान्वयन गर्न अहम भूमिका रहेको छ।

स्थानीय तहमा समेत स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिले यसै बमोजिमको योजना तयार गरी कार्यान्वयनमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नु पर्ने हुन्छ। मौसम अनुसारका विपद् मध्ये मनसुनको समयमा हुन सक्ने विपद्बाट पर्न सक्ने संभावित जोखिम न्यूनीकरणलाई मध्यनजर गरी जिल्ला तथा स्थानीय तहले कार्य योजना बनाई लागु गर्नु पर्ने देखिन्छ।

१.१ पृष्ठभूमी

नेपाल विश्वका १९८ मुलुक मध्ये एक भूकम्पीय जोखिमको हिसाबले ११ औं, पानीजन्य प्रकोपबाट हुने क्षतिका हिसाबले ३० औं र जलवायु परिवर्तनको जोखिमका हिसाबले चौथो स्थानमा रहेको छ।

गृह मन्त्रालय र यु.एन.डि.पीको स्रोत अनुसार नेपालमा हरेक वर्ष ४२० वटा विपद्का घटनाहरू घट्ने, १ हजार जनाको मृत्यु हुने, ८० जना हराउने, १ लाख ३५ हजार प्रभावित हुने, १६ हजार परिवार विस्थापित हुने र ठूलो संख्यामा भौतिक क्षति हुने तथ्यांक छ। त्यसैगरी नेपालका २ हजार ३ सय १५ वटा हिमताल मध्ये २२ वटा विष्फोट हुने खतरामा रहेका छन् (ICIMOD/UNDP,2000)। विपद्को हिसाबले नेपाल संसारमा अति संवेदनशील (Hot Spot) क्षेत्रमा अवस्थित छ।

विपद्का दृष्टिकोणले नेपाल संकटाभिमुख देशहरूको सूचीमा पर्दछ। नेपालमा विभिन्न समयमा आइपरेका विभिन्न किसिमका संकट तथा विपद्हरूबाट व्यापक रूपमा धनजनको क्षति हुँदै आएको छ। गृह मन्त्रालयबाट प्रकाशित तथ्याङ्क अनुसार सन् १९८३ देखि १९९८ को बीचको समयमा १८,००० मानिसहरू वेपत्ता भएको जनाएको छ। यस्तो हुनुमा विभिन्न किसिमको विपद् मुख्य कारण भएको समेत जनाएको छ।

नेपालको मुख्य विपद्को रूपमा बाढी, पहिरो, भूकम्प, खडेरी, रोग, झाडापखाला, महामारी, हिमताल विष्फोट, आगलागी, हुरी बतास, असिना, चट्याङ्ग तथा औद्योगिक दुर्घटनाहरू रहेका छन्। यी मध्ये मुख्य संकट वा विपद्को रूपमा बाढी पहिरो, झाडापखाला तथा महामारी, हुरी बतास र आगलागीका घटनाहरू रहेका छन्।

यी घटनाहरूबाट धेरैको अकालमा ज्यान जानुका साथै ठूलो मात्रामा भौतिक एवं प्राकृतिक क्षति हुने गरेको

१.२ धादिङ जिल्लामा बाढी पहिरो तथा अन्य प्रकोपको प्रभाव

पहिरोको आधारमा रुबीभ्याली गाँउपालिकाको लापा, सेर्तुङ र तिप्लिङ, गंगाजमुना गाँउपालिकाको रि, बसेरी, फुलखर्क र गुम्दी, खनियावास गाँउपालिकाको झर्लाङ र सत्यदेवी, बेनीघाट रोराङ गाँउपालिकाको जोगिमारा क्षेत्र उच्च जोखिममा रहेको पाईन्छ ।

त्यस्तै निलकण्ठ नगरपालिका, त्रिपुरा सुन्दरी गाँउपालिकाको सल्यानकोट, नेत्रावती डबजोङ गाँउपालिकाको कटुन्जे र सेमजोङ, ज्वालामुखी गाँउपालिकाको चैनपुर आदि पहिरोका कारणले उच्च जोखिममा रहेको स्थलहरू मानिन्छन् ।

गंगाजमुना गाँउपालिकाको बुढाथुम, त्रिपुरासुन्दरी गाँउपालिकाको आगिन्चोक, सल्यानटार, नेत्रावती डबजोङ गाँउपालिकाको मार्पाक, सिद्धलेक गाँउपालिकाको कुम्पुर, गजुरी गाँउपालिकाको किरान्चोक, बेनीघाट रोराङ गाँउपालिकाको महादेवस्थान, बेनीघाट र धुषा भने मध्यम जोखिममा रहेका क्षेत्रहरू मानिन्छन् ।

त्यस्तै त्रिपुरासुन्दरीको मुलपानी र त्रिपुरेश्वर, नीलकण्ठ नगरपालिकाको धुवाकोट, ज्याम्रुङ र खाल्टे, ज्वालामुखी गाँउपालिकाको खरी, ढोला, मैदी, गल्छी गाँउपालिकाको कल्लेरी, बैरेनी, गोगानपानी, थाक्रे गाँउपालिकाको केवलपुर, तसर्पु, थाक्रे र भुमेस्थान, सिद्धलेक गाँउपालिकाको सलाङ, नलाङ, धुनीबेसी नगरपालिकाको जीवनपुर, छत्रेदेउराली र नौबिसे, गजुरी गाँउपालिकाको पीडा र गजुरी भने पहिरोका कारणबाट न्यून जोखिममा रहेका क्षेत्रहरू मानिन्छन्।(श्रोत: नेपाल रेडक्रस सोसाइटी धादिङ शाखा, २०७३)

त्यस्तैगरी बाढी जन्य जोखिमको आधारमा त्रिशुली, आँखु, थोपल खोला आसपासका क्षेत्र बाढी जोखिममा रहेका छन् । त्रिपुरासुन्दरी गाँउपालिकाको त्रिपुरेश्वर उच्च जोखिममा रहेको क्षेत्र मध्ये एक हो ।

नीलकण्ठ नगरपालिका, गंगाजमुना गाँउपालिकाको बुढाथुम, त्रिपुरासुन्दरी गाँउपालिकाको सल्यानकोट र आगिन्चोक मध्यम जोखिम रहेका क्षेत्र पर्दछन्।

रुबीभ्याली गाँउपालिकाको लापा, सेर्तुङ र तिप्लिङ, गंगाजमुना गाँउपालिकाको बसेरी, फुलखर्क, रि र गुम्दी, खनियावास गाँउपालिकाको झर्लाङ, दाखा, सत्येदेवी, त्रिपुरासुन्दरी गाँउपालिकाको मुलपानी, सल्यानटार, नेत्रावती डबजोङ गाँउपालिकाको मार्पाक, सेमजोङ र कटुन्जे, नीलकण्ठ नगरपालिकाको धुवाकोट, ज्याम्रुङ र खाल्टे, ज्वालामुखी गाँउपालिकाको चैनपुर, खरी, ढोला र मैदी, गल्छी गाँउपालिकाको कल्लेरी, गोगानपानी, थाक्रे गाँउपालिकाको केवलपुर, थाक्रे, तसर्पु र भुमेस्थान, सिद्धलेक गाँउपालिकाको कुम्पुर, सलाङ, नलाङ, धुनीबेसी गाँउपालिकाको जीवनपुर, छत्रेदेउराली, नौबिसे, गल्छी गाँउपालिकाको बैरेनी, गजुरी गाँउपालिकाको किरान्चोक, पिडा र गजुरी, बेनीघाट रोराङ गाँउपालिकाको महादेवस्थान, बेनीघाट, धुषा र जोगिमारा बाढीका कारण न्यून जोखिममा रहेका क्षेत्रका रूपमा चिनिन्छ।(श्रोत: नेपाल रेडक्रस सोसाइटी धादिङ शाखा, २०७३)

त्रिपुरासुन्दरी गाँउपालिकाको सल्यानटार, बुढीगण्डकी क्षेत्रका गंगाजमुना गाँउपालिकाको बसेरी, बुढाथुम, त्रिपुरासुन्दरी गाँउपालिकाको मुलपानी, सल्यानकोट, ज्वालामुखी गाँउपालिकाको चैनपुर, खरी, मैदी, सिद्धलेक गाँउपालिकाको सलाड, बेनीघाट रोराड गाँउपालिकाको बेनीघट, धुषा र जोगिमारा क्षेत्र हिमताल फुट्दा जोखिममा पर्न सक्ने स्थानहरू हुन्।

धादिङ जिल्ला हिमपातको हिसावले उत्तरी भेगका रुवी भ्याली गाउँपालिका अन्तरगतका वडा नं.३,४,५,६(साविकका लापा र सेर्तुङ गाविस), खनियावास गाउँपालिका अन्तरगतका वडा नं.१ र २ (साविकको झार्लाङ गाविस), गंगाजमुना गाउँपालिका अन्तरगतका वडा नं. १ र २ (साविकको रि गाविस) र दक्षिणी भेगका बेनीघाट रोराड गाउँपालिका अन्तरगतका वडा नं. ६, ७, ८, ९ र १० (साविकका जोगीमारा र धुषा गाविस अन्तरगतका चेपाङ बस्तीहरू) र गजुरी गाउँपालिका अन्तरगतका वडा नं.१, २, ३, ४, ५, ६, ७ र ८ (साविकका गजुरी, पिडा र किरान्चोक गाविस अन्तरगतका चेपाङ बस्तीहरू) हिउँदको चिसो र हिमपातबाट बढी प्रभावित हुने क्षेत्रहरू हुन्।

धादिङलाई अत्याधिक सवारी दुर्घटना हुने जिल्लाको रूपमा पनि लिने गरिन्छ। त्यस्तै जिल्लामा बाढी पहिरो, डढेलो/आगलागी, हावाहुरी, चट्याङ, असिना, रोगकिरा, महामारी, खडेरी, जंगली जनवार त्रास आदिको जोखिम पनि त्यत्तिकै रहेको छ।

धादिङ जिल्लामा वर्षा, हावाहुरी, चट्याङ, सडक अवरुद्ध तथा सडक दुर्घटना, सरुवा रोग जस्ता महामारीले पनि क्षति पु-याउने गरेको पाईएको छ। महामारीजन्य जोखिमहरूमा, झाडापखाला, हात्तिपाइले, भाइरल जरो, विशालु च्याउ, मास हिस्टेरीय जस्ता जोखिमहरू देखिएका छन्।

१.३ जिल्लाको समष्टिगत वस्तु स्थिति

क. भौगोलिक अवस्था, सिमा तथा क्षेत्रफल

उत्तर हिमालय पर्वत देखि दक्षिणको महाभारतसम्म फैलिएको नेपालको एक मात्र जिल्लाको रूपमा परिचित धादिङ प्रसिद्ध गणेश हिमालको काखमा अवस्थित छ। नयाँ संरचना अनुसार प्रदेश नं ३ मा अवस्थित यो जिल्लाको पूर्वमा रसुवा, नुवाकोट र काठमाण्डौ र पश्चिममा गोर्खा जिल्ला पर्दछ। त्यसैगरी छिमेकी मुलुक चीन उत्तर दिशामा पर्दछ भने मकवानपुर र चितवन जिल्ला दक्षिणमा सिमाना हुन्। कुल क्षेत्रफल १९२४.९ वर्ग कि.मी. रहेको यो जिल्ला २७°४०' उत्तर देखि २८°१४' उत्तरी अक्षांश र ८४°३५' पूर्व देखि ८०°१७' पूर्व देशान्तरसम्म फैलिएको छ भने धरातलीय उचाई समुद्री सतहबाट ५०० मिटर देखि ७५०० मिटरसम्म रहेको छ (गणेश हिमाल ७११० मिटर)।

त्रिशुली, बुढी गण्डकी र आंखु खोला जिल्लाका मुख्य नदीहरू हुन्। जिल्लाको मुख्य पेशा कृषि हो भने ७० प्रतिशत भन्दा बढी स्थानीय वासिन्दाहरू हालसम्म पनि कृषि पेशामा आबद्ध छन्। कृषि, पशुपालन, बैदेशिक रोजागर, काठमाण्डौ अन्य शहरी क्षेत्रहरूको अस्थाई बसाईसराईबाट कमाएको कमाई नै यहाँका अधिकांश परिवारको मुख्य आम्दानीको स्रोत हो। काठमाण्डौसँग सीमा जोडिएको हुनाले जिल्लाका केही केही क्षेत्रहरूमा व्यावसायिक तरकारी खेती पनि जीविकोपार्जनको प्रमुख आधार बनेको छ। धादिङ जिल्ला

२ वटा निर्वाचन क्षेत्र, २ वटा नगरपालिका र ११ वटा गाउँपालिका रहेका छन् । २०३२ साल भन्दा पहिल्यै सुनौला बजारमा रहेको सदरमुकाम हाल धादिङ बेसी (निलकण्ठ नगरपालिका)मा रहेको छ ।

ख. हावापानी

नेपाल सरकार, जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय (तत्कालीन वातावरण मन्त्रालय)ले प्रकाशन गरेको जलवायु परिवर्तन सङ्कटासन्न नक्साङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लिखित ईण्डेक्सको आधारमा यो जिल्ला उच्च जोखिमको अवस्थामा (०.६०१-०.७८६, High Rank) सुचिकृत छ ।

त्यस्तै जिल्लाको औसत वार्षिक तापक्रम बृद्धि ०.०३ डिग्री सेल्सियस तथा औसत वार्षिक वर्षा बृद्धिदर- ५.२३ मिलिमिटर रहेको छ । धादिङ जिल्लामा गृष्म ऋतुमा अधिकतम तापक्रम औषत रूपमा ३०० भन्दा बढी र हिउँदमा न्यूनतम औषत तापक्रम १०० भन्दा कम हुन्छ । यहाँ सरदर वार्षिक वर्षा २,१२० मि.मी. हुने गर्दछ भने शीतकालिन समय मंसिर देखि माघ सम्म रहने गर्दछ । दक्षिण पूर्वी मनसुनबाट ८५ प्रतिशत वर्षा गृष्म ऋतुमा हुन्छ भने १० प्रतिशत भन्दा कम उत्तर पूर्वी मनसुनबाट हुन्छ । उत्तरको अग्लो भागमा हिउँद ऋतुमा हिमपात समेत हुने यो जिल्लाको दक्षिणी भागका होचा तथा नदी किनार भागमा औषत वार्षिक वर्षा ३५३५ मिलिमिटरसम्म हुन्छ ।

उत्तर तिरको अग्लो पर्वतीय क्षेत्रमा वार्षिक औषत वर्षा १,९०० मिलिमिटरसम्म हुन्छ । जिल्लाको उत्तर-दक्षिण भू-धरातलीय भिन्नता अधिक भएकाले यहाँ भौगोलिक आयाम अनुसार विभिन्न किसिमका शुष्म हावापानीका क्षेत्रहरू निर्माण भएका छन् । यहाँका मुख्य तीनवटा जलवायुका क्षेत्रलाई स्थानीय विशेषताका आधारमा निम्न शुष्म हावापानीका प्रकारमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ । यसरी हेर्दा उत्तर देखि दक्षिणसम्मका पहाडी क्षेत्र, उत्तरी पर्वतीय क्षेत्र, मध्य पहाडी तथा महाभारत लेक, होचो तथा नदी बेशी र टारहरूमा पाइने हावापानीलाई आर्किटिक, अल्पाइन, शितोष्ण अल्पाइन, आद्र, न्यानो समशितोष्ण र समउष्ण वा आद्र हावापानीको रूपमा रहेको पाइन्छ ।

धादिङ जिल्लाको मध्य पहाडी तथा होचा एवं नदी बेशी र टारहरूमा वर्षभरि नै मानव क्रियाकलाप अनुकूल हावापानी वा मौसमी अवस्था रहन्छ भने उत्तरी अग्ला तथा एवं पर्वतीय क्षेत्रमा पाइने हावापानी तुलनात्मक रूपमा मानवीय क्रियाकलापका लागि कम अनुकूल छ । समग्रमा बदलिदो पर्यावरणीय स्थिति र विश्वमानै आएको जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावबाट धादिङ जिल्ला पनि प्रभावित हुँदै गएका संकेत देखापरेका छन् ।

ग. जनसंख्या

धादिङ जिल्लामा नेपालको कुल जनसंख्याको १.२७ प्रतिशत मानिसहरू बसोबास गर्दछन् । जिल्लाको जनसंख्या वितरणमा भौगोलिक अवस्थिति तथा अन्य सेवा सुविधाहरूले प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको छ । त्यसकारण जिल्लाको जनसंख्या वितरण, अकार र संरचना फरक फरक रहेको पाइन्छ । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ का अनुसार धादिङ जिल्लाको जनसंख्या ३,३६,०६७ रहेको छ भने जम्मा घरपरिवार संख्या

७३,८५१ रहेको छ । जिल्लाको सम्पूर्ण जनसंख्यामा पुरुषको संख्या १,५७,८३४ (४६.९७५%) र महिलाको संख्या १,७८,२३३ (५३.०३५ %) रहेको छ । सरदर घरपरिवार संख्या ४.५ रहेको छ ।

घ.जल प्रवाह प्रणाली

धादिङ जिल्ला भएर बग्ने ठूला साना नदी नालाहरु उत्तरको पर्वतीय भाग र दक्षिण पूर्वको महाभारत लेकबाट उत्पत्ति भई दक्षिण पश्चिम दिशामा प्रवाहित छन् । जिल्लाको जल प्रवाह त्रिसुली, बुढी गण्डकी, थोपल खोला, महेश खोला, आँखु खोला, आम्ना खोला आदिबाट दक्षिण पश्चिमतिर समेटिएर नारायणी नदीमा मिसिन्छ । त्रिसुली, बुढी गण्डकी, आँखु, थोपल, महेश, चरौदी, वेल्खु, हुगदी लगायत २५ वटा ठूला नदी तथा खोला र १,७४३ साना खोला खोल्साहरु भएको धादिङ जिल्ला जल साधनमा धनी मानिन्छ ।

अरबुङ, गलौदी, थोपाल लगायत ३६ वटा उपजलाधार क्षेत्र, २ वटा जलाधार क्षेत्र भएको यो जिल्लाको दक्षिणी महाभारत लेकबाट उत्पत्ति भै तिब्र बहाव भएका खोलाहरुबाट ससाना जलविद्युत उत्पादन क्षमताको उच्च संभावना रहेको छ । उत्तरको हिमाल पर्वतबाट उत्पत्ति भएका नदी तथा खोलाहरुबाट पनि जलविद्युत उत्पादन र सिंचाईका अवसरहरु विद्यमान छन् ।

वर्तमान समयमा नदी खोलाबाट बालुवा, ढुंगा, गिट्टी उत्खनन् गर्ने कार्यबाट पहिरो, भूक्षय तथा पानीका स्रोत खस्किने चुनौती बढ्दै गएको देखिन्छ ।

ड. जिल्लाको बाढी पहिरो संकटासन्नताको अवस्था

संकटासन्नताको हिसावले धादिङ जिल्लामा वर्षा तथा तापक्रम मध्यम अवस्थामा पर्दछ । परिस्थितीय संकटासन्नता मध्यम अवस्थामा रहेका देखिन्छन् । विशेष गरेर उत्तरी भेगमा पहिरो तथा भूक्षयको जोखिम उच्च रहेको छ । डुवानको हिसावले यो जिल्ला अति न्यून जोखिममा रहेको छ भने सुख्खाको जोखिम उच्च देखिएको छ । समग्रमा यो जिल्लामा संकटासन्नताको स्थिति उच्च जोखिम पूर्ण नै देखिन्छ । (वातावरण मन्त्रालय, जलवायु परिवर्तन संकटासन्न नक्साङ्कन प्रतिवेदन, २०१०)।

परिच्छेद २

२. योजनाको तयारीको अवस्था, उद्देश्य र आवश्यकता

२.१ योजना तयारीको विद्यमान अवस्था

गत वर्ष जिल्लामा मनसुनको पूर्व तयारीकालागि मनसुन पूर्व तयारी योजना-२०७४ तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको थियो । २०७४ सालको चिसो मौसमको तयारी स्वरूप शीतकालीन योजना पनि तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । जिल्ला स्तरमा विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना-२०७३ सालमा तयार पारी वार्षिक रूपमा अद्यावधिक गर्ने गरिएको छ । योजनालाई समय सापेक्ष परिमार्जन गर्न जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको २०७४।११।२९ गते बसेको बैठकले निर्णय समेत गरेको छ ।

मौसम अनुसारको विपद् प्रतिकार्यका लागि सोहि योजनालाई आधार मान्ने गरिएको छ। मनसुन पूर्व तयारीकालागि नेपाल सरकारका तर्फबाट विशेष कार्यक्रम नभएतापनि आवश्यकतानुसार नेपाल रेडक्रस तथा जिल्लामा कार्यरत विभिन्न निकायहरूको सहकार्यमा प्रभावितहरूलाई राहत सहयोग उपलब्ध हुँदै आएको छ।

तर प्रतिकार्यको लागि भने जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको अगुवाईमा प्रतिकार्य योजना तयार हुने गरेको छ।

विपद् प्रतिकार्यमा नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी लगायतका जिल्ला स्थित संघ संस्थाहरूको सहयोग लिने गरिएको छ।

जिल्ला स्तरमा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति रहेको छ। स्थानीय स्तरमा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भएको छ। केयर नेपाललाई जिल्ला अगुवा सहयोगी निकायको रूपमा तोकिएको छ।

जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको सचिवालयको सूचना व्यवस्थापन, समन्वय र प्रतिवेदन लेखन लगायत योजना तयारी र कार्यान्वयनमा सहयोग पुग्ने गरी जर्मन विकास सहयोगका तर्फबाट खटिएका एक जना डिडिआरसी सहयोगी अधिकृतलाई प्रमुख जिल्ला अधिकारीको मातहतमा कार्य गर्ने गरि व्यवस्था गरिएको छ।

विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना तयारी र कार्यान्वयनका गतिविधिमा जिल्लामा कार्यरत विभिन्न सरकारी, गैरसरकारी निकायले जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिसँग सहकार्य गर्दै आएका छन्।

२.२ कार्य योजनाको उद्देश्य

गर्मी मौसमको शुरुआत संगै वर्षातका कारण सृजना हुन सक्ने जोखिमहरूको विश्लेषण गर्दै त्यस प्रति सजग रहन, राहत तथा उद्धार कार्यका लागि जिल्ला स्थित सम्पूर्ण सुरक्षा निकाय, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, सम्बन्धित गाउँपालिका तथा नगरपालिकाहरूको साथै स्थानीय समुदायको प्रभावकारी परिचालन गरी राहत तथा उद्धार कार्य योजनाबद्ध रूपमा छिटो छरितो र विश्वसनीय बनाउनु यस योजनाको मुख्य उद्देश्य रहेको छ।

२.३ आवश्यकता

नेपालको विद्यमान संविधानको भाग-४, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व अन्तर्गत प्राकृतिक साधन स्रोतको संरक्षण, सम्बर्धन र उपयोग सम्बन्धी नीति (९) मा प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्धार, राहत एवं पुनस्थापना गर्ने भन्ने उल्लेख भएको छ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ले समेत विपद् व्यवस्थापनका सवालमा स्थानीय तहका काम, कर्तव्य तथा अधिकारहरू स्पष्ट रूपमा व्यवस्था गरेको छ।

विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएसँगै दैवी प्रकोप उद्धार ऐन २०३९ खारेज भएको छ। नयाँ ऐनको परिच्छेद ७को दफा १६(२)मा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार “जिल्लाको विपद् प्रतिकार्य योजना तयार गरी लागु गर्ने, गराउने” भनिएको छ।

विद्यमान ऐनको भावना तथा मर्मलाई आत्मसात गर्दै नेपाल सरकार गृह मन्त्रालयको परिपत्र तथा निर्देशन मुताविक जिल्ला स्तरमा मनसुन पूर्व तयारी कार्य योजना तयार गरी वर्षातको समयमा हुन सक्ने विपद् जोखिमको न्यूनीकरण गर्ने आवश्यकता महसुस गरिएको हो। स्थानीय तहमा सबै नगरपालिकाले गाँउ/नगर र समुदाय स्तरमा मनसुन पूर्व तयारी कार्य योजना तयार गरी तयारी अवस्थामा रहन जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति मार्फत अनुरोध गरिएको छ।

यस योजनाको तयारीबाट चालु वर्षका अतिरिक्त आगामी वर्षहरूकालागि समेत योजना तयारी र कार्यान्वयनकालागि मार्गदर्शन हुने विश्वास लिइएको छ। जिल्लाको जनसंख्याको ठूलो हिस्सा मनसुनको जोखिममा रहन सक्ने अवस्थामा विपद्संग सम्बद्ध सबै निकाय एवं तहलाई बढी जिम्मेवार बनाउन यसको महत्वपूर्ण भूमिका हुने विश्वास लिइएको छ।

२.४ अपेक्षित उपलब्धि

यो योजनाको तयारी पश्चात निम्न उपलब्धि हाँसिल भएको हुनेछः

१. मनसुनका कारण उत्पन्न हुने जोखिमको पूर्वानुमान गरी न्यूनीकरणमा सहयोग पुगेको हुने छ।
२. राहत संकलन एवं उद्धारको लागि सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूको अधिकतम परिचालन भएको हुने छ।
३. मनसुनका कारण उत्पन्न हुनसक्ने विपद् प्रतिकार्यका लागि सम्बद्ध निकाय तयारी अवस्थामा रहेका हुने छन्।
४. अविरल वर्षाबाट निम्तिने जोखिमबाट बचन स्थानीय संचार माध्यमबाट सन्देशमुलक सूचना प्रवाह भएको हुने छ।
५. विपद्को घटना घटेको अवस्थामा सम्बद्ध निकायले खेल्न सक्ने भूमिका स्पष्ट भएको हुनेछ।
६. तयारी योजना किताव मनसुनबाट सृजित जोखिमको प्रतिकार्यको निम्ति मार्गदर्शन हुनेछ।

२.५ योजनाको सीमा

प्रस्तुत मनसुनको आपतकालीन कार्य योजना-२०७५ समग्र जिल्लाको अवस्थालाई मध्यनजर गरी तयार पारिएको छ। यद्यपि मनसुनको समयमा देखिन सक्ने विपदबाट पर्ने सामाजिक आर्थिक वा भौतिक असर विभिन्न समुदाय वा स्थानीय तह पिच्छे फरक हुन सक्छ।

अतः यस योजनालाई स्थानीय तहबाट सुक्ष्म ढंगबाट विश्लेषण गरी तहाँबाट तयार पारिने विपद् पूर्व तयारी योजनाहरुमा समेट्नु पर्ने हुन्छ। योजना मुताविक तय भएका कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्न एवं विपद्को समयमा तत्काल राहत एवं उद्धार कार्यका लागि स्थानीय तहबाट आवश्यक बजेटको व्यवस्था समेत हुनु पर्ने देखिन्छ। स्थानीय तहले स्थानीय स्तरमा मनसुन पूर्व तयारी कार्य योजना बनाउदा प्रस्तुत कार्य योजनालाई एक खाका र मार्गदर्शनको रूपमा लिन सक्ने छ। स्थानीय तहले तयार पारेको योजना कार्यान्वयनमा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिले समन्वयकारी भूमिका रहन्छ।

परिच्छेद ३

३. क्षमता विश्लेषण तथा योजना निर्माण प्रक्रिया

३.१. क्षमता विश्लेषण

३.१.१ जनशक्ति

क) District Disaster Response Team(DDRT)

जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको संयोजकत्वमा सुरक्षा निकाय, विभिन्न विषयगत अगुवा कार्यालयहरु, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी, गैसस तथा DLSA समेतको प्रतिनिधित्व हुने गरि जिल्ला स्तरमा यो समूह गठन भएको छ। यो समूहले विपद् पर्दा सूचना व्यवस्थापन र समन्वयमा सक्रिय रूपमा कार्य गर्दछ।

ख) Community Rapid Response Team(CRRT)

समुदाय स्तरमा विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्यका लागि विभिन्न संघ संस्थाको सहयोगमा ५३६ जनालाई CRRT तालिम प्रदान गरिएको छ।

ग) खोज तथा उद्धार स्वयंसेवक

जिल्ला प्रशासन कार्यालयको संयोजनमा सुरक्षा निकाय समेतको संलग्नता रहेको खोज तथा उद्धार समिति रहेको छ। समितिलाई सहयोग पुग्ने गरि ४३६ जना स्वयंसेवकहरु समेत स्थानीय स्तरमा तयार भएका छन्।

घ) तालिम प्राप्त प्राथमिक उपचार स्वयंसेवक

समुदाय स्तरमा प्राथमिक उपचार सेवा प्रदान गर्न सक्ने ३३४ जना स्वयंसेवकहरु रहेका छन्।

ड) ग्रामीण प्राथमिक उद्धारकर्ता

जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयले ३ दिने तालिम प्रदान गरि ६१४ जना ग्रामीण प्राथमिक उद्धार कर्ता उत्पादन गरेको छ। यसमा हरेक वार्डबाट २ जनाका दरले सहभागी गराउने लक्ष्य रहेको छ।

च) Rural Medical Responders(RMR)

जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयको सहयोगमा १० दिने तालिम संचालन गरि १३६ जना Rural Medical Responders हरु रहेका छन्।

छ) Disaster Rapid Response Team(DDRT)

जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयका प्रमुखको संयोजनमा रहने गरि ९ सदस्यीय District Rapid Response Team(DRRT) रहेको छ।

३.२. भौतिक स्रोत

३.२.१. खोज तथा उद्धार सामग्रीहरू

जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको मातहतमा रहने गरि पिक, डोरी, बाल्टीन, सावेल, हेल्मेट, लाईफ ज्याकेट, हम्मर, स्टेचर, गल, इमर्जेन्सी लाईट, ट्रि कटर मेसिन, फोल्डिङ रेक, ड्रिल मेसिन, क्रोबार, लेदर पञ्जा, हेण्ड मायक आदि जस्ता खोज तथा उद्धार सामग्रीहरूको व्यवस्था रहेकोमा मिति २०७४।११।२९ गतेको जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकले निर्णय गरी ती सामग्रीहरू जिल्ला स्थित सुरक्षा निकाय र सबै स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण गर्ने निर्णय गरेको छ।

३.२.२.तत्काल राहत सामग्रीहरू

विपद्को समयमा तत्काल राहत स्वरुप सामग्रीहरू उपलब्ध गराउन जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिसँग म्याट, टेन्ट, त्रिपाल लगायतका सामग्रीहरू उपलब्ध रहेको छ।नेपाल रेडक्रस सोसाईटीसँग विपद्को समयमा काम लाग्ने न्युनतम कम्बल, लत्ता कपडा र खाद्यान्न सामग्रीहरू समेत रहेको छ।

ठूलो विपद् पर्दा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिले विभिन्न संस्थाहरूसँग समन्वय गरेर राहत सामग्रीहरू उपलब्ध गराउने गरेको छ।

३.२.३.सुरक्षित स्थानको व्यवस्था

विपद्को समयमा सुरक्षित तवरले वस्न सक्ने गरि जिल्लामा सुरक्षित स्थानको पहिचान गर्ने काम भएको छ । प्रारंभिक अध्ययन अनुसार १७ सुरक्षित स्थानको पहिचान भएका छन्।

३.२.४.सामुहिक आवास भवनहरू

भूकम्प पश्चात तत्काल र भविष्यमा हुन सक्ने जोखिमबाट जोगाउन पिडितलाई स्थाई व्यवस्था नभएसम्मकालागि कम्तिमा बसोबासको सुविधा उपलब्ध गराउने उदेश्यले साविकका रि, झाल्डा, लापा, सेर्तुङ, तिप्लिङ गाविसहरू, निलकण्ठ नगरपालिका(३), सल्यानटार(२), बैरेनी, बेनीघाट र कटुन्जे गा.वि.सहरूमा गरि १३ वटा सामुहिक आवास निर्माण कार्य सम्पन्न भई विपद् व्यवस्थापन समितिको मिति २०७४।११।२९ गतेको बैठकबाट सम्बन्धित स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गरिएको छ।

३.३ योजना निर्माण प्रक्रिया

३.३.१. नेपाल सरकार गृह मन्त्रालय, राष्ट्रिय आपतकालीन कार्य सञ्चालन केन्द्रको च.नं २२० मिति २०७४।१२।२९ गतेको परिपत्र अनुसार मनसुनको समयमा हुन सक्ने संभावित जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न सरकारी निकायहरूबाट आपतकालीन कार्य योजना तयार पारी सोको सफ्ट र हार्ड कपि कालिमाटी फन्टमा १५ दिन भित्र गृह मन्त्रालय, राष्ट्रिय आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्रमा उपलब्ध गराउने भनिए अनुसार मनसुन पूर्व तयारी कार्य योजना-२०७५ तयार पारिएको हो।

३.३.२. मनसुनको समयमा अत्यधिक वर्षाका कारण हुनसक्ने सम्भावित क्षतिको न्यूनीकरणका लागि विभिन्न संघ संस्था वा निकायलाई पूर्वतयारीमा सक्रिय गराउने अभिप्रायले यो योजना तयार पारिएको छ। सोही अनुसार जिल्ला स्तरमा मनसुन पूर्वतयारी योजना तयार पार्ने र स्थानीय र समुदाय स्तरमा समेत उक्त योजना तयार पारी लागु गर्न जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिका तर्फबाट नेतृत्वदायी भूमीका निर्वाह गरिएको छ।

३.३.३. योजनाको खाका तयार पार्न र सूचना संकलन तथा व्यवस्थापनका कार्यमा जर्मन विकास सहयोगका तर्फबाट जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको सचिवालयमा कार्यरत सहयोगी अधिकृतबाट समन्वयात्मक भूमीका निर्वाह गरिएको छ।

३.३.४. मनसुन पूर्व तयारी कार्य योजनाको प्रारम्भिक खाका तयारी गरी जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री श्याम प्रसाद भण्डारी, समितिका सदस्य सचिव सहायक प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री धोलकराज ढकाल, विपद् फोकल व्यक्ति प्रशासकीय अधिकृत श्री राममणी मिश्र समक्ष पेश गरी प्राप्त सल्लाह सुझावहरूलाई समावेश गरी तयार भएको प्रस्तुत योजना विषयगत क्षेत्र अगुवा, सुरक्षा निकाय, स्थानीय विपद् सम्पर्क व्यक्ति लगायत विपद् क्षेत्रमा कार्य गर्ने विभिन्न संघ संस्थाहरूसँग थप सुझाव माग गरियो ।

३.३.५. २०७५।०२।१५ गते प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री भागिरथ पाण्डेयको अध्यक्षतामा बसेको जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकबाट उक्त योजनालाई अनुमोदन गरि नेपाल सरकार गृह मन्त्रालय, राष्ट्रिय आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्रमा पठाइयो। सोहि बैठकबाट मनसुनको तयारीका सम्बन्धमा निम्नानुसारको निर्णय भयो:

तपसील:

१. नेपाल सरकार गृह मन्त्रालय, राष्ट्रिय आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्रको च.नं २२०, मिति २०७४।१२।२९ को पत्र बैठकमा जानकारी भयो। मनसुनका समयमा हुन सक्ने सम्भावित जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न नेपाल सरकारका सरोकारवाला कार्यालयहरू तथा स्थानीय सरकारलाई तयारी अवस्थामा रहन अनुरोध गर्ने।

२. जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति धादिङ्का तर्फबाट तयार भएको मनसुन पूर्व तयारी योजना-२०७५को मस्यौदा बैठकमा प्रस्तुत भई छलफल भयो। उक्त योजना अनुमोदन गरी गृह मन्त्रालय, राष्ट्रिय आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्रमा पठाउने।
३. मनसुनको समयमा हुन सक्ने संभावित जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न जिल्लाका सबै स्थानीय तह, सबै विषयगत क्लष्टरहरूले आ-आफ्नो क्षेत्रको मनसुन पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना कालिमाटी फन्टमा तयार पारी सो को Soft Copy र Hard Copy १५ दिन भित्र जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिमा उपलब्ध गराउने।
४. मनसुनको समयमा घट्न सक्ने संभावित जोखिमका घटनाहरूबाट मानवीय, भौतिक तथा वातावरणीय क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्न नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी र सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी, मानवीय सहायताका क्षेत्रमा कार्यरत संघ संस्थाहरू लगायत राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संघ संस्थाहरूलाई सक्रिय अवस्थामा रहन अनुरोध गर्ने। विपद्का घटनाहरूबाट हुन सक्ने संभावित जोखिम न्यूनीकरणका लागि आ-आफ्ना क्षेत्रबाट भइरहेका काम कारवाहीहरूलाई थप प्रभावकारी बनाउने।
५. संभावित विपद्का समयमा र घटना पश्चात आईपर्ने स्वास्थ्य सम्बन्धी अवस्थालाई काबु बाहिरको परिस्थितिमा जान नदिन आवश्यक जनशक्ति, उपकरण तथा औषधिहरूको पर्याप्त व्यवस्था गरी तयारी अवस्थामा रहन जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय र सबै स्थानीय तहलाई अनुरोध गर्ने।
६. मनसुनका समयमा बाढी पहिरोबाट आधारभुत सेवा, पूर्वाधार तथा भौतिक सम्पत्तिमा पुग्न सक्ने संभावित क्षतिलाई मध्यनजर गर्दै रणनीतिक स्थानहरूमा हेवी ईक्विपमेन्ट सहितको जनशक्ति तयारी अवस्थामा राख्न डिभिजन सडक कार्यालयलाई अनुरोध गर्ने। यस कार्यमा नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी र सशस्त्र प्रहरी बल नेपालले आ-आफ्ना मातहतका निकायहरूलाई सक्रिय बनाई लाईफलार्इनलाई तत्काल सुचारु गर्ने व्यवस्था मिलाउने।
७. सबै सुरक्षा निकाय, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी र जिल्लामा कार्यरत गैरसरकारी संघ संस्थाहरूले आफूसँग उपलब्ध विपद्को समयमा प्रयोग हुन सक्ने सामग्रीहरूको पछिल्लो विवरण अद्याविधक गरी र जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिलाई १५ दिन भित्र उपलब्ध गराउने।
८. स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिलाई विपद् पूर्व, विपद्को समयमा र विपद् पश्चात स्वतः परिचालन हुन अनुरोध गर्ने र सो कार्यकालागि मानवीय सहायतामा काम गर्ने गैर सरकारी संघ संस्थाहरूले आवश्यक सहयोग पुऱ्याउने।
९. स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन तथा पत्रपत्रिका तथा अन्य संचार माध्यमलाई मनसुनको तयारीमा रहन र जोखिमबाट बच्ने उपायहरू सहितको सूचनालाई जनता समक्ष सम्प्रेषण गरी जनधनको क्षति

न्यूनीकरणमा सघाउ पु-याउन अनुरोध गर्ने। उक्त कार्यकालागि नेपाल पत्रकार महासंघ धादिङले आवश्यक समन्वय गर्ने।

१०. मनसुनको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यमा सहयोग पुग्ने हिसावले सुरक्षा निकायले खोज तथा उद्धार टोली तयारी अवस्थामा राख्ने र अत्यावश्यक खोज तथा उद्धार सामग्रीहरूको यथोचित प्रबन्ध गर्ने।
११. बालबालिकालाई मनसुनको जोखिमबाट टाढा राख्नका लागि सम्पूर्ण विद्यालयहरूलाई मनसुन पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्यमा तयारी रहन जिल्ला शिक्षा समन्वय इकाई र स्थानीय तहले सम्पूर्ण विद्यालयमा आवश्यक समन्वय गर्ने।
१२. महिला, जेष्ठ नागरिक, अपांग लगायतका पछाडि परेका वर्ग माथी मनसुनका कारण घट्ने विपदबाट पर्न सक्ने प्रभाव सकेसम्म न्युन बनाउन सम्बन्धित सरकारी कार्यालयहरूले विशेष सतर्कता अपनाउने।
१३. नेपाल सरकार गृह मन्त्रालय, राष्ट्रिय आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्रको च.नं २९४, मिति २०७५।०२।०९को पत्र अनुसार यस आर्थिक वर्ष र आगामी वर्षमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धमा आवश्यक योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने।

परिच्छेद ४

४. जिम्मेवारी तथा योजना

४.१ सम्बद्ध निकाय तथा जिम्मेवारी

जिल्लामा विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि २०७३ सालमा तयार भएको योजनामा विभिन्न निकाय तथा विषयगत क्षेत्रहरूलाई जिम्मेवार भूमिकामा राखिएको छ। सोहि योजनालाई टेकेर जिल्ला स्थित पहिचान भएका विभिन्न निकायहरूमध्ये मुख्यगरी मनसुनको समयमा गर्नुपर्ने पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यसँग सम्बन्धित निकायहरूको भूमिका र जिम्मेवारी निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

क्र.सं.	निकायको नाम	जिम्मेवार व्यक्ति	जिम्मेवारी
१.	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	प्रमुख जिल्ला अधिकारी	<ul style="list-style-type: none"> समन्वयात्मक र नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने, आवश्यकता अनुसार प्रदेश तथा केन्द्रीय स्तरमा सहयोग(मानवीय, आर्थिक र भौतिक)को लागि समन्वय गर्ने।
२.	सुरक्षा निकाय(नेपाली)	सुरक्षा निकाय प्रमुख	<ul style="list-style-type: none"> खोज तथा उद्धार कार्यका लागि सक्रिय रहने

	सेना, नेपाल प्रहरी तथा सशस्त्र प्रहरी)		। <ul style="list-style-type: none"> जोखिमको समयमा सुरक्षा व्यवस्था गर्ने । विषयगत समितिमा रही सहयोग गर्ने ।
३.	जिल्ला समन्वय समिति	जिल्ला समन्वय समिति प्रमुख	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय तहहरूसँग समन्वय गर्ने। विपद् सम्बन्धि सूचना संकलनमा सहजिकरण गर्ने। अनुगमन गर्ने।
४.	गाउँपालिका तथा नगरपालिका	प्रमुखहरू	<ul style="list-style-type: none"> जोखिमबाट प्रभावित हुन सक्ने जनसंख्याको पहिचान गर्ने। जोखिमयुक्त ठाँउ, बस्ती तथा समुदायको पहिचान गरी पूर्व तयारीका योजना तर्जुमा गर्ने। गाँउपालिका तथा नगरपालिकास्तरको मनसुन पूर्व तयारी कार्य योजना तयार पार्ने। तत्काल उद्धारकोलागि आवश्यक सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने। आवश्यकताअनुसार जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिसँग समन्वय गर्ने।
५.	राजनैतिक दलहरू (जिल्ला तथा स्थानीय स्तरका सम्पूर्ण राजनैतिक दलहरू)	दलका प्रमुखहरू	<ul style="list-style-type: none"> जिल्ला तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यकतानुसार सल्लाह, सहयोग र मार्गदर्शन प्रदान गर्ने। स्रोत संकलनका लागि समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने। स्थानीय तथा जिल्लास्तरमा जनपरिचालनमा सहयोग पु-याउने।
६.	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	सभापति	<ul style="list-style-type: none"> प्रबन्धकारी भूमिका निर्वाह गर्ने। खाद्य/गैरखाद्य सामग्री तथा अस्थायी आवासको व्यवस्थापन गर्ने। सूचना सङ्कलन तथा सम्प्रेषणका लागि स्वयंसेवक परिचालन गर्ने। प्रकोपको समयमा आपत्कालिन आवास तथा बन्दोबस्ती व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने।
७.	विषयगत सरकारी कार्यालय	कार्यालय प्रमुखहरू	<ul style="list-style-type: none"> विषयगत समितिमा रहि क्षेत्रगत अगुवा भूमिका निर्वाह गर्ने।

	(जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, सहरी विकास तथा भवन डिभिजन कार्यालय, जिल्ला शिक्षा समन्वय ईकाइ, महिला तथा बालबालिका कार्यालय)		<ul style="list-style-type: none"> सम्बन्धित कार्यालयको आपत्कालिन योजना निर्माण गर्ने।
८.	उद्योग वाणिज्य संघ	अध्यक्ष	<ul style="list-style-type: none"> उद्योग वाणिज्य संघमा आवद्ध व्यवसायीहरूलाई राहत सामग्री संकलन तथा वितरणका लागि आवश्यक सहयोग एवं समन्वय गर्ने। सुख्खा तथा तयारी खाना जस्तै: चिउरा, भुजा, बिस्कुट आदि, खाद्य सामग्री संकलन, वितरण र व्यवस्थापनमा सघाउने। जाडो मौसममा आवश्यक हुने न्यानो कपडा तथा सामग्री संकलन, वितरण र व्यवस्थापनमा सघाउने।
९.	यातायात व्यवसायी संघ	अध्यक्ष	<ul style="list-style-type: none"> राहत तथा उद्धार कार्यका लागि यातायातका साधनहरू र जनशक्ति उपलब्ध गराउने।
१०.	नेपाल पत्रकार महासंघ	संचार माध्यम, एफ.एम. र सञ्चार कर्मीहरू	<ul style="list-style-type: none"> तथ्यपरक सूचना संकलन तथा सम्प्रेषण गर्न संचार कर्मी र संचार माध्यमसँग समन्वय गर्ने। मनसुनको समयमा जनचेतनामूलक सूचना प्रवाह गर्न संचार कर्मी र संचार माध्यमसँग समन्वय गर्ने।
११.	पेशागत व्यवसायी, निर्माण व्यवसायी, कृषक तथा जल उपभोक्ता, सामुदायिक	अध्यक्ष	<ul style="list-style-type: none"> राहत, उद्धार तथा संरक्षण कार्यमा सहयोग।

	वन उपभोक्ता महासंघ		
१२.	गै.स.सं. महासंघ	अध्यक्ष	<ul style="list-style-type: none"> ▪ जिल्लाका सबै सदस्य गैससहरूसँग समन्वय गर्ने। ▪ जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिलाई विपद् प्रतिकार्यकालागि आवश्यक स्रोत संकलनमा सहयोग गर्ने।
१३.	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.सहरु	प्रमुख	<ul style="list-style-type: none"> ▪ विपद्को समयमा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक प्राविधिक सहयोग गर्ने, ▪ आवश्यक स्रोत संकलनमा सहयोग गर्ने, ▪ राहत तथा उद्धार सामग्री उपलब्ध गराउने, ▪ क्षमता विकास तथा सहजीकरण गर्ने।

४.२ मनसुनको आपतकालीन कार्य योजना

क्र.सं	क्रियाकलापहरू	जिम्मेवार निकाय	समयावधि	अनुगमन गर्ने निकाय/ अधिकारी	अनुगमन सूचकांक
१.	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गरि मनसुनको आपतकालीन कार्य योजना तयार गर्न सबै स्थानीय तहलाई अनुरोध गर्ने।	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको सचिवालय	बैशाख	जिल्ला समन्वय समिति प्रमुख	पत्रको छाँया कपी र योजनाको खाका उपलब्ध भएको हुने छ ।
२.	विषयगत क्षेत्र अगुवा सरकारी कार्यालय, सुरक्षा निकाय लगायत विपद् जोखिम न्यूनीकरणको क्षेत्रमा कार्य गर्ने निकायहरूसँगको समन्वय बैठक बस्ने ।	प्र.जि.अ, विषयगत क्षेत्र अगुवा कार्यालय, स्थानीय तह , जिल्ला अगुवा सहयोगी निकाय, नेपाल रेडक्रस, सुरक्षा निकाय, गैसस	जेष्ठ	जिल्ला समन्वय समिति प्रमुख	बैठकको माइन्युटको प्रति उपलब्ध भएको हुनेछ ।
३.	मनसुनको आपतकालीन कार्य योजना ढाँचा तयार पारी सबै स्थानीय तहमा पठाउने र सोही अनुसार गर्न अनुरोध गर्ने ।	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको सचिवालय, विषयगत क्षेत्र अगुवा कार्यालय	बैशाख	जिल्ला समन्वय समिति प्रमुख प्र.जि.अ राजनैतिक दलहरू	जिल्ला स्तरको मनसुन पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको पुस्तिका तयार भएको हुने छ ।
४.	मनसुन पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्यमा क्रियाशिल रहने सरोकारवालाहरूको नक्सांकन गर्ने ।	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको सचिवालय र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	बैशाख र जेष्ठ महिना	प्र.जि.अ	सरोकारवालाको सूची उपलब्ध भएको हुनेछ ।

५.	खोज तथा उद्धार टोलीको सूची अद्यावधिक गर्ने ।	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति सचिवालय तथा स्थानीय विपद् सम्पर्क व्यक्ति	जेष्ठ महिना	प्र.जि.अ	अद्यावधिक खोज तथा उद्धार टोलीको सूची उपलब्ध भएको हुने छ ।
६.	मनसुनका कारण घट्न सक्ने विपद् जोखिमका लागि आवश्यक न्यूनतम राहत सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने ।	सुरक्षा निकाय, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी धादिङ्ग स्थानीय तह	असार	जिल्ला समन्वय समिति प्रमुख, प्र.जि.अ	संकलित सामग्रीको सूची उपलब्ध भएको हुनेछ ।
७.	जिल्ला तथा स्थानीय स्तरमा मौजुदा रहेको आपतकालीन उद्धार सामग्रीको सूची अद्यावधिक राख्ने ।	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको सचिवालय विपद् सम्पर्क व्यक्ति सुरक्षा निकाय	जेष्ठ	प्र.जि.अ जिल्ला समन्वय समिति प्रमुख	आपतकालीन उद्धार सामग्रीको सूची अद्यावधिक भएको हुने छ ।
८.	जिल्लामा अवस्थित एम्बुलेन्सको सूची अद्यावधिक राख्ने	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको सचिवालय जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	बैशाख	प्र.जि.अ प्रमुख जनस्वास्थ्य अधिकृत	एम्बुलेन्सको अद्यावधिक सूची उपलब्ध भएको हुने छ ।
९.	खोज तथा उद्धार क्षेत्रका तालिमप्राप्त दक्ष जनशक्तिहरुको विवरण अद्यावधिक गर्ने ।	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति सचिवालय, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी तथा विपद् सम्पर्क व्यक्तिहरु	जेष्ठ	प्र.जि.अ, जिल्ला समन्वय समिति प्रमुख, रेडक्रस सभापति	तालिम प्राप्त दक्ष जनशक्तिको अद्यावधिक विवरण उपलब्ध भएको हुने छ ।
१०.	मनसुनमा विभिन्न प्रकोपको पूर्व	स्थानीय विपद्	जेष्ठ देखि	प्रमुख स्थानीय तह	प्रचार प्रसारमा प्रयोग भएको अडियो

	तयारीका लागि प्रचार प्रसार गर्ने ।	व्यवस्थापन समिति तथा स्थानीय संचार माध्यम	भाद्रसम्म	,नेपाल पत्रकार महासंघ	तथा छापिएको सामग्री उपलब्ध भएको हुने छ ।
११.	उद्धार तथा राहतको लागि आवश्यकता अनुसार सरोकारवालाहरुको समन्वय बैठक बस्ने ।	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र सहयोगी निकाय	आवश्यकतानुसार	प्र.जि.अ, प्रमुख स्थानीय तह, राजनैतिक दल	बैठकको माइन्सुट प्रति उपलब्ध भएको हुने छ ।
१२.	जोखिम देखिएको स्थान तथा समुदायमा राहत सामग्री वितरण गर्ने ।	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र सहयोगी निकाय	आवश्यकतानुसार	जिल्ला समन्वय समिति, प्र.जि.अ	वितरण भएको सामग्रीको भरपाई र प्रगति प्रतिवेदन उपलब्ध भएको हुने छ ।
१३.	अविरल वर्षाका कारण विभिन्न प्रकोपबाट प्रभावित हुन सक्ने समुदायको अवस्थाबारे निरन्तर जानकारी लिने दिने ।	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको सचिवालय, स्थानीय विपद् सम्पर्क व्यक्ति, जिल्ला आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्र, सञ्चार माध्यम	विपद्को घटना घटेपश्चात निरन्तररूपमा	स्थानीय तह प्रमुख जिल्ला समन्वय समिति प्रमुख राजनैतिक दल	प्रभावितहरुको विवरण उपलब्ध भएको हुने छ ।
१४.	मनसुनका कारण विपद् जोखिमका घटना घटेको खण्डमा प्रभावित गर्भवती, सुत्केरी महिला, बालबालिका, बृद्धबृद्धा तथा असक्त व्यक्तिहरुको तथ्यांक अध्यावधिक गरी अवस्थाबारे जानकारी लिने ।	गाँउपालिका र नगरपालिका कार्यालयहरु	विपद्को घटना घटेपश्चात निरन्तररूपमा	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति महिला तथा बालबालिका कार्यालय	अद्यावधिक भएको घटनाहरुको विवरण उपलब्ध भएको हुने छ ।
१५.	राहत वितरणलाई प्रभावकारी बनाउन	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन	आवश्यकतानुसार	जिल्ला समन्वय	समन्वय बैठक तथा सुपरिवेक्षणको

	तथा दोहोरिन नदिन समन्वय, व्यवस्थापन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने ।	समिति र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति		समिति	प्रगति विवरण उपलब्ध भएको हुने छ ।
१६.	प्रभावित हुन सक्ने समुदायको स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी ढंगले संचालन गर्न निर्देशन दिने ।	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	विपद्को सूचना प्राप्त गर्नसाथ	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	बैठकको निर्णय तथा पत्रचार भएको प्रति उपलब्ध भएको हुनेछ ।
१७.	मनसुनको आपतकालीन कार्य योजना कार्यान्वयनको प्रगती प्रतिवेदन तयार पार्ने र तालुक निकायमा पेश गर्ने ।	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति ,स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र विषयगत क्षेत्र अगुवा कार्यालयहरु	आश्विन	प्र.जि.अ, स्थानीय तह प्रमुख	प्रगति प्रतिवेदन उपलब्ध भएको हुनेछ ।
१८.	समिक्षा बैठक बस्ने ।	प्र.जि.अ तथा स्थानीय तहका प्रमुखहरु	आश्विन	प्र.जि.अ	समिक्षा बैठकको निर्णय प्रति उपलब्ध भएको हुनेछ ।